

Pohjois-Pohjanmaan kuntajohtajien kannanotto Pohteen talouden tasapainottamisohjelmaan

Uudistuksen tavoitteet

Laissa sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisestä 612/2021 todetaan seuraavaa:

1 § Lain tarkoitus ja soveltamisala

Tämän lain tarkoituksena on edistää ja ylläpitää väestön hyvinvointia ja terveyttä sekä varmistaa yhdenvertaiset, yhteentoimivat ja kustannusvaikuttavat sosiaali- ja terveydenhuollon palvelut koko maassa.

4 § Palvelujen saatavuus ja saavutettavuus

Hyvinvointialueen on suunniteltava ja toteutettava sosiaali- ja terveydenhuolto sisällöltään, laajuudeltaan ja laadultaan sellaisena kuin asiakkaiden tarve edellyttää. Asiakkaan yksilöllisestä palvelutarpeen ja hoidon tarpeen arvioinnista säädetään erikseen. Palvelut on toteutettava **yhdenvertaisesti**, yhteen sovitettuina palvelukokonaisuuksina sekä hyvinvointialueen **väestön tarpeet huomioon ottaen lähellä asiakkaita**. Palveluja voidaan koota hyvinvointialueen alueella suurempiin kokonaisuuksiin silloin, kun palvelujen saatavuus ja laadun turvaaminen edellyttävät erityisosaamista tai kalliita investointeja tai kun palvelujen tarkoituksenmukainen, kustannusvaikuttava ja tehokas toteuttaminen edellyttävät sitä.

Hallituksen esityksen lain perusteluissa viitataan hallitusohjelmaan ja todetaan: Hallitusohjelmassa linjataan **sosiaali- ja terveydenhuollon toiminnan painopiste siirrettäväksi uudistuksessa perustason palveluihin ja ennaltaehkäisevään toimintaan**. Palvelut ovat yhteen sovitettuja, hoitoketjut sujuvia ja ihmiset saavat tarpeenmukaiset ja vaikuttavat palvelut oikea-aikaisesti. Sosiaali- ja terveyspalveluiden vaikuttavuutta ja tuottavuutta parannetaan, palveluiden kustannusten nousua hillitään ja niiden läpinäkyvyyttä ja avoimuutta lisätään.

Pohjois-Pohjanmaan sairaanhoitopiirille 14.12.2021 Hyvinvointialueuudistusta esiteltäessä on myös Pohteen alueella Sote-uudistuksen tavoitteeksi todettu muun ohessa

- kaventaa hyvinvointi- ja terveyseroja
- turvata yhdenvertaiset ja laadukkaat sosiaali- ja terveyspalvelut sekä pelastustoimen palvelut
- **parantaa palveluiden saatavuutta erityisesti perustasolla**
- turvata ammattitaitoisen työvoiman saanti

Taustaa ja Pohteen talouden tasapainottamisohjelma

Me Pohjois-Pohjanmaan kuntajohtajat olemme tyrmistyneinä lukeneet viime päivinä Pohteen talouden tasapainottamisohjelmasta ja toimenpiteistä, jotka ovat niin ajallisesti kuin saavutettavien säästöjen osalta epärealistisia. Suunnitelman sisältävät toimenpiteet aiheuttavat tarpeetonta palveluiden keskittämistä sekä ovat selkeästi laissa määriteltyjen tavoitteiden vastaisia ja lainsäädännön perustelujen kanssa ilmeisessä ristiriidassa.

Aivan ensimmäisenä haluamme todeta, että kyseisen suunnitelman esittämistä suoraan julkisuuteen ilman keskustelua henkilöstön taikka alueen päättäjien kanssa ei ole mielestämme oikea toimintatapa ministeriön asettamasta talouden tasapainottamisen nopeasta aikataulusta huolimatta. Erityisesti olemme huolestuneita siitä, että alueella ei ole tietoa esitettyjen säästötoimenpiteiden vaikutuksista alueen elinvoimavaikutuksiin eikä myöskään säästötoimenpiteiden vaikutuksista sote- ja pelastustoimen palvelujen saavutettavuuteen eikä myös henkilöstön saatavuuteen tulevaisuudessa. Tehtävillä kehittämistoimenpiteillä tulee tukea

palvelujen saatavuutta ja saavutettavuutta. Tällä hetkellä elämme myös maailman tilanteessa, jossa sote- ja pelastustoiminnan tulee tukea ja vahvistaa kansalaisten turvallisuuden tunnetta.

Talous, säästösuunnitelmien realistisuus ja perusteet

Hyvään valmisteluun kuuluisi käsityksemme mukaan perusteellinen analyysi tilanteesta ja näinkin isossa asiassa useamman eri vaihtoehdon vaikutusten arviointi. Pohteen esityksestä puuttuu lähes täysin taloudellisten vaikutusten arviointi. Esityksellä on erittäin suuri vaikutus Pohteen alueen asukkaiden palveluiden, erityisesti lähipalveluiden, yhdenvertaiseen saatavuuteen ja palveluja tarvitsevien ihmisten arkeen. Palvelujen keskittäminen murentaa ratkaisevalla tavalla Pohjois-Pohjanmaan muutoin monin tavoin elinvoimaisen alueen kehittymismahdollisuuksia. Pohjois-Pohjanmaalla on monin paikoin todella vahvaa yritystoimintaa miesvaltaisilla toimialoilla. Puolisot puolestaan työllistyvät sote- ja hoiva-alalle laajemminkin. Pohteen toiminnan keskittämällä on Pohteen omien palvelujen saatavuuden lisäksi erittäin negatiiviset vaikutukset alueella toimivien yritysten työvoiman saatavuuteen.

Näyttää siltä, että ainakin näin siirtymävaiheessa hyvinvointialueuudistus on heikentänyt uudistuksen piirissä olevien palvelujen saatavuutta huolimatta selkeästi korkeammista kustannuksista. Tämä on aiheuttanut koko sote-palvelutuotannon ja julkisen talouden kriisiytymistä. On luonnollista, että näin isossa muutoksessa ilmenee monenlaisia haasteita. Kustannusten noustessa ennennäkemätöntä vauhtia olisi kiire pikaisesti paneutua kustannusten nousun syihin. Miten on mahdollista, että monella alueella pienemmät kuntapohjaiset järjestäjäorganisaatiot ovat kyenneet tarjoamaan kattavammat palvelut huomattavasti edullisemmin?

Mitä ilmeisemmin valtion toimesta uudistusta valmisteltaessa tehdyt taloudelliset laskelmat ovat pettäneet pahasti, ja tästä aiheutuu osasy hyvinvointialueiden taloudellisiin ongelmiin. Tällaisessa tilanteessa tulisi myös valtion hallituskokoonpanoista riippumatta osallistua tilanteen korjaamiseen. Tilanne on niin vakava ja kustannusten nousuvauhti niin kovaa, että tässä tilanteessa toivoisi kaikkien tahojen paneutuvan siihen, miten väärille urille ajautunutta sote-uudistusta ohjataan takaisin alkuperäisen tavoitteen suuntaan eli vahvistamaan ennaltaehkäisevää ja lähellä asiakasta tarjottavia palveluja. Yksi selittävä tekijä sote-kustannusten nousuun koko valtakunnassa lienee erikoissairaanhoidon kilpavarustelu eri puolilla Suomea. Myös Pohteen osalta tehdyt investoinnit ovat vinoutuneet erittäin pahasti erikoissairaanhoidon painotteiseksi. Tulevaisuuden sairaala -hanke kaipaa perusteellisen läpivalaisun, mitkä ovat olleet ja mitkä tulevat olemaan hankkeen vaikutukset Pohteen sotepalvelutuotannon kustannuksiin. Lisäksi on syytä tehdä vaihtoehtoinen tarkastelu, mitä tarkoittaisi painopisteen siirtäminen keskittämisen sijaan nykyistä vahvemmin Raaheen ja Oulaskankaalle, jotka ovat olleet monelta osin palvelutuotannossa kilpailukykyisiä.

Heikoin osa Pohteen talouden tasapainottamisohjelmassa on suunnitelma vuodeosastojen uudelleenjärjestelystä. Erityisen kestävä esitys on Pohjois-Pohjanmaan eteläosan osalta, pohjoisen alueen ja muutoinkin ns. reuna-alueiden osalta. Jo tällä hetkellä käytössä olevalla kapasiteetilla on merkkejä inhimilliseltä ja taloudelliselta kannalta täysin kestävästä mummo- ja papparallista ympäri maakuntaa. Esitys on myös täysin ristiriidassa lainsäädännössä asetettujen tavoitteiden kanssa varsinkin, kun otetaan huomioon pitkät etäisyydet maakunnassamme. Hyvinvointialueuudistusta valmisteltaessa tapahtuneita virheitä ei tule toistaa tekemällä hyvinvointialueen sisällä uskomuksiin ja oletuksiin pohjautuvia keskittämiskorjauksia, jotka johtavat entisestäänkin kovempaan kustannusten nousuun ja palvelutuotannon kriisiytymiseen. Pohteen

tulee noudattaa lainsäädäntöä ja vahvistaa lähipalvelua. Tästä toimintatavasta ja kuntapohjaisilla organisaatioilla paljon hyviä esimerkkejä tarjottavana. Tällöin asiakkaat ovat olleet tyytyväisempiä ja kustannukset maltillisia.

Henkilökunnan saatavuuden osalta odotamme Pohteen toimivan aktiivisesti koko alueella, jotta tärkeisiin tehtäviin saadaan lain vaatimusten mukaisesti ammattitaitoista ja sitoutunutta henkilökuntaa. Rekrytoinneissa ilmenneitä haasteita ei saa käyttää tekosyynä karsia palveluverkkoa. Periaatteessa suuremmalla työnantajalla pitäisi olla paremmat edellytykset suoriutua rekrytoinneista ja hyvien osaajien pitämisessä organisaatiossa. Tämä edellyttää kuitenkin herkkyyttä tunnistaa eri tarpeet ja vahvaa läsnäoloa alueella sekä tarvittaessa luovuutta hakea toimivia ratkaisuja erilaisiin vaativiin tilanteisiin.

Soteuudistuksen toimeenpano Pohteen palveluiden järjestämissuunnitelmassa ja uusimmassa talouden tasapainottamisohjelmassa ei tue eikä ole myöskään samansuuntainen uudistuksen tavoitteiden kanssa. Ymmärrämme taluspaineet! Haluamme kuitenkin kysyä, miten on mahdollista, että Tulevaisuuden Sairaalan kustannukset sellaisenaan ja kokonaisuutena aikanaan hyväksyttiin ja esitettiin. Kerrottiinko tuolloin päättäjille, kuinka paljon ne tulevat vaikuttamaan sekä Pohteen kuluihin, että kuntien pitkälle yltäviin valtionosuuksiin siirtolaskelmiseen? Sisäisikö analyysi investointipäätöksen vaikutuksia säästövaatimuksien ratkaisuihin, perustason palvelujen alasajoon ja toisaalta myös toiminnan keskittämiseen.

Ymmärrämme valtion tasolta tulevien säästämisvaateiden aiheuttamat paineet ja uhkailut, joihin täytyy vastata yhteisesti. Kaikki vääntövoima on käytettävä säästöjen kohtuullistamiseen sekä ajallisesti että määrällisesti. Nyt kuitenkin muiden alueiden ollessa vähintäänkin samassa tilanteessa ja heidän reagoidessa edellä esitetyllä tavalla, Pohde valitsee toisen tien. Pohteen rajut esitykset vaikuttavat osin ministeriöiden mallioppilaan työltä, jonka vaikutukset maksavat viime kädessä alueen asukkaat. Esitykset eivät millään mittarilla ole realistisia tai kohtuullisia. Lisäksi niiden kohdentuminen nimenomaan perustasoon ja muihin uudistuksen kehittämisen tavoitteisiin ei liene myöskään ministeriöiden tahtotila. Ratkaisuna vain keskittäminen, palveluiden tuottaminen vain omana toimintana tai Pohteen omistamien yritysten ja osuuskuntien kautta. Haetaanko tässä tilanteessa vain helppoja tai tarkoitushakuisia ratkaisuja?

Valtion taloustavoitteiden lisäksi suunnitelman perusteena toistetaan: "seinät eivät hoida." Tämä on totta! Seinät eivät hoida, eivätkä myöskään Tulevaisuuden sairaalan seinät. Kun palveluiden saatavuutta, saavutettavuutta ja palveluketjujen yhtenäisyyttä ja julkisten palveluiden kokonaisintegraatiota arvioidaan, on läheltä ja matalalla kynnyksellä saatavat, aidosti asiakkaiden tarpeita ja niiden paikallista erilaisuutta vastaavat palvelut kaikkien tutkimuksen mukaan sekä vaikuttavimpia että kokonaistaloudellisesti arvioituna kustannustehokkaimpia. Näihin tarvitaan lähellä olevat palvelupisteet, joissa täytyy onnistua asianmukainen, potilas- ja tietoturvallinen asiakkaan kohtaaminen. Nämä ovat myös alueemme pitkien välimatkojen ja puutteellisen julkisen liikenteen olosuhteissa helppoiten tai ylipäättänsä mitenkään saavutettavissa eri asiakasryhmien näkökulmasta.

Sotekeskusten vaikutus elinvoimaan, turvallisuuteen ja tulevaisuuden näkyisiin

Sotekeskuksia arvioitaessa tulee ottaa huomioon myös niiden elinvoimapolitiittiset vaikutukset. Mikäli palvelutasoa lasketaan tai palveluverkkoa karsitaan, tämä väistämättä ohjaa myös asukkaiden sijoittumista alueille. Koko Pohjois-Pohjanmaan näkökulmasta on tärkeää, että maakunta pidettäisiin sotepalvelujenkin osalta houkuttelevana ja mahdollistettaisiin ihmisten asuminen muuallakin kuin suurissa kaupunkitaajamissa. Sotekeskusten sijainti ja palvelut ohjaavat myös työvoimaa. On tärkeää aluepolitiikkaa työvoiman saatavuuden näkökulmasta ylläpitää toimivaa soteverkostoa. Jos sotepalvelut eivät toimi, on se koko kunnan asukkaiden hyvinvoinnin kannalta kestävätilanne. Se alkaa hyvin nopeasti näkymään sekä kunnan muiden palveluiden käytössä, ihmisten (häiriö)käyttäytymisen lisääntymisenä sekä kunnan veto- ja pitovoiman romahtamisena.

Pohteen tulisi ratkaisussa muistaa myös pelastustoiminnan merkitys turvallisuuden ja varautumisen näkökulmasta, jossa Pohteen tulisi toimia yhtenä kuntien kiinteimmistä ja merkittävimmistä yhteistyökumppaneista. Jos näitä palveluja karsitaan esitetyllä tavalla, ei edes perusriskienhallinnan vasteajat täyty, eikä palveluja ole saatavissa isossa osaa maakuntaa uskottavalla tavalla. Myöskään organisaation tapa hoitaa asioita ei ole omiaan tunnistamaan alueen erityispiirteitä. Tämä alkaa vaikuttaa muidenkin palveluiden, asukkaiden ja jopa yritysten sijoittumiseen.

Palveluvalikoimaa ja tarjontaa mietittäessä nousee esille erilaiset vaihtoehtoiset tavat tuottaa sotepalveluja. Esimerkiksi digitaaliset palvelut on nostettu suunnitelmassa esille. Lähtökohtaisesti usein ne ihmiset, jotka eniten ovat palvelutarpeen piirissä, osaavat huonoiten käyttää digitaalisia palveluja. Yhtenä vaihtoehtoisena tuottamistapana voisi olla liikkuvat palvelut. Hyvin mietittynä tällöin palvelut voivat mennä jopa lähemmäksi ihmisiä, ja parhaimmillaan palvelun tarjonta jopa laajentua. Näitäkin käytettäessä ratkaisujen tulee perustua analyysiin saatavuudesta, saavutettavuudesta ja erityisesti kokonaiskustannuksista ja -vaikutuksista.

Lopuksi

Tässä vaiheessa uudistusta Pohde näyttää vielä etäisenä. Huolemme on, että palvelurakenteen uudistus on palvelutarpeeseen ja muutosnopeuteen nähden epärealistinen. Ennen toimenpide-edotuksessa päätettäviä linjauksia on syytä tehdä linjausten osalta ennakkovaikutusten arviointi. Palvelurakenteen iso muutos (esimerkiksi painotus palveluasumiseen) ei voi toteutua näin nopeasti, mihin nyt pyritään.

Palveluja näinkin voimakkaasti keskitettäessä ja siirrettäessä tulee myös huomioida henkilöstön siirtymisen mahdollisuudet sekä siirtojen vaikutus alueen elinvoimaan. Nyt esitetyt ehdotukset esimerkiksi Oulaskankaan henkilöstön siirtymisestä tai pendelöinnistä ovat täysin epärealistisia. Valitettavasti hoitohenkilökunta ei tule innostumaan nykyistä pidempiin pendelöintimatkoihin Ouluun. Tähän vaikuttavat perhesyyt, palkkaus ja asumiskustannukset maakunnan pääkaupungissa. Tästä syystä esimerkiksi leikkaustoiminnan keskittäminen Ouluun aiheuttaa nykyistäkin pahemman hoitajavajeen ja kiihdyttää hoitojonojen pidentymistä. Esimerkiksi Raahan sairaalan keskittämisasetuksesta johtuneet muutokset osoittivat, että erityisesti hoitohenkilökunta mieluummin valitsee toisenlaiset työtehtävät kuin siirtyy toiselle paikkakunnalle. Työvoiman saatavuuden kannalta Pohteen tulisi olla moderni ja mahdollistava työnantaja. Nyt pelkona on, että lukuisten haasteiden ja hallinnollisten epäselvyyksien sekä siirtouhkien vuoksi työvoimaa karkaa

muille aloille. Kaiken lisäksi on huomioitava, että alueellisesti toteutettuna peruserikoissairaanhoido on alueemme entisissä aluesairaaloissa, osin yhteistyökumppanien avulla, järkevällä porrastuksella sekä työnjaolla ollut sekä laadultaan että kokonaiskustannuksiltaan ja vaikutuksiltaan jopa maan laajuisesti huippuluokkaa.

Kaiken kaikkiaan esitetty talouden tasapainottamisohjelman ehdotukset vaarantavat pahoin niin kuntalaisten hyvinvointia kuin alueen elinvoimaa. Lisäksi ne rapauttavat suomalaisen yhteiskunnan turvallisuutta ja lisäävät rajusti kansalaisten eriarvoisuutta. Soteuudistuksen tavoitteet olivat täysin päinvastaisia.

Alavieskan kunta
Haapajärven kaupunki
Haapaveden kaupunki
Hailuodon kunta
Iin kunta
Kalajoen kaupunki
Kuusamon kaupunki
Kärsämäen kunta
Lumijoen kunta
Merijärven kunta
Nivalan kaupunki
Oulaisten kaupunki
Pyhäjärven kaupunki
Pyhännän kunta
Raahen kaupunki
Reisjärven kunta
Sievin kunta
Siikajoen kunta
Siikalatvan kunta
Utajärven kunta
Vaalan kunta
Ylivieskan kaupunki